

sig det med Blomster,,

over hele verden

fra

Kgl. Hof-Leverandør

Store Torv 5

DEN JYDSKE OPERA

1947

AARHUS TEATER

1963

Giacomo Puccini

MADAME BUTTERFLY

22. FEBRUAR – 3. MARTS 1963

KL. 20

Programredaktion: Kirsten Albeck

2 kroner

MEJERIET *Vesterbro*
BYENS FØRENDE

CHOKOLADEMÆLK
EKSPORT FLØDE
FLØDEIS

HOVEDKONTOR: **TELF.* 2 87 00**

PUCCINI og VERISMEN

Af professor, dr. phil. Søren Sørensen

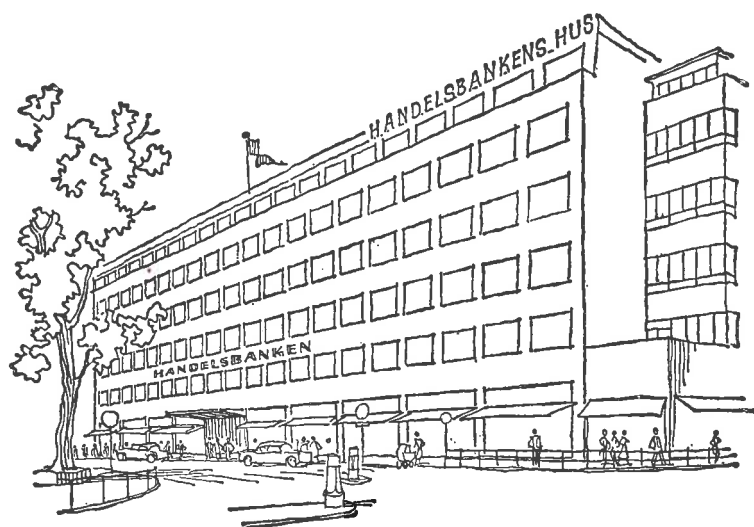
Operasituationen i tiden op mod 1900 udgør et højst broget og mangeartet billede. Midt i billedet står i ophøjet majestæt Richard Wagner, omgivet af en beundrer-skare, der på det nærmeste er at ligne ved en menighed. Wagner døde 1883, men allerede længe inden var han blevet en myte, skabt af sine egne fængende ideer om operaen som total-kunstværk – dens fuldstændige forening af poesi og musik – og, især, af hans udførelse af disse ideer (og mange flere til) i sine operaer.

Som hans jævnbyrdige i operakunsten, men uden filosofiske svinkeærinder, står Giuseppe Verdi i Italien, for hvem det at udtrykke sig musikalsk var en lige så rodfæstet naturlighed som det at tale. Som musikalsk karaktertegner overgås han ikke af nogen i sin tid. Modsat Wagners stadigt strømmende »talesang«, hvor det musikalske tyngdepunkt ligger i orkestret, står Verdi som *sangens* komponist i sine operaer, hvor personerne forstås ud fra det, de synger, og hvor tekst og akkompagnement i forhold hertil er underordnede størrelser.

Ved siden af disse to hver for sig retningsgivende giganter og det følge, de fik i Tyskland og Italien, møder vi i Frankrig endnu en retning af den senromantiske operakunst, det lyriske drama, der er en sammensmeltning af den traditionelle, store opera og elementer fra den lettere, komiske. Gounod, senere Massenet, blev hovedmændene i denne specifik lyriske genre – også Debussys »Pelléas et Mélisande« hører efter sin art hertil, selv om den i sit musikalske udtryk fjerner sig fra den egentlige romantik.

Endelig bliver i denne tid også nye lande, der ikke tidligere har gjort sig gældende som selvstændige musiknationer, draget med ind i den aktive operaudfoldelse. Det gælder de østeuropæiske lande, Rusland, hvor Glinka i første del af århundredet havde indvarslet den national-russiske opera, og hvor med størst rækkevidde Musorgskij (»Boris Godunov«) og Tjajkovskij (»Eugen Onegin«) – begge opført på Den jydsk Opera, hhv. 1962 og 1958 – førte linien videre, og i Tjekoslovakiet, hvor grundlæggeren er Smetana med Dvorak som den lyrisk betonedede viderefører (til denne linie hører også Leos Janacek, hvis »Fiffige lille ræv« for nylig har haft sin danske førsteopførelse på Det kgl. Teater). Og det gælder de nordiske lande, hvor det nationale musikdrama ligeledes vokser frem af folkeviserbegejstringen og den historiske litteratur – i Danmark med Heises »Drot og Marsk« som hovedværk.

Fælles for disse mange og mangeartede operaværker – de Wagnerske helte- og sagn-dramaer, Verdis fejende musikalske frodighed, den franske køligt beherskede lyrik og de nye musiklandes folkeviseinspi- rerede nationaloperaer – fælles for disse var deres litterære og dermed sammenhængende musikalske stilisering. Handlingen udsplittedes enten i fiktive miljøer (de mytologiske) eller i vel betryggede mønster- miljøer, hævet over dagligdagens elementære krav. Dette fænomen er foruden at være et litterært smagsspørgsmål, aktuelt til alle tider, jvf. hovedparten af nutidens film og billedblade (konge- og fyrstefor- lovelser, der kan – og navnlig tidligere

HANDELSBANKEN
- altid med i billedet

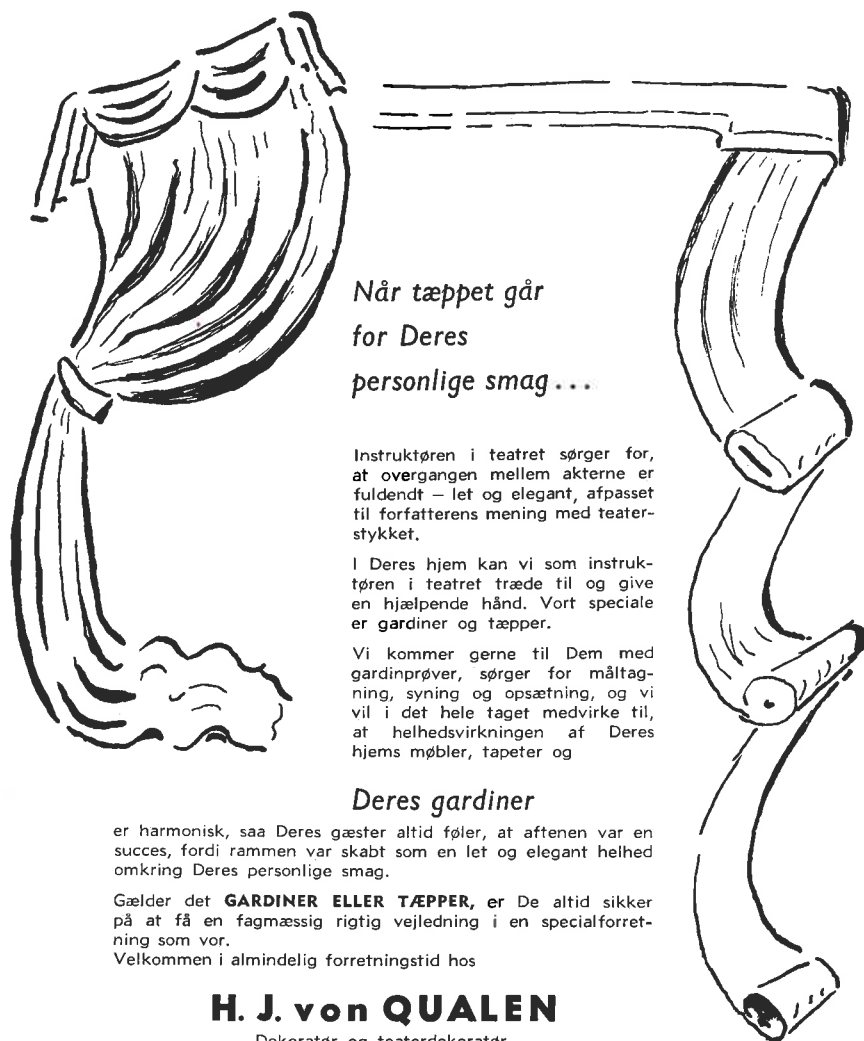
kunne – medføre langtrækkende ændringer i landenes styre, er nu engang mere spændende og af mere almen interesse end den banale, uddramatiske forlovelse hos naboen), foruden dette er det for operaens vedkommende tillige en arv fra dens ældre tradition som udpræget hofkunst. Spændingen mellem forskellige miljøer kan nok være til stede og i visse tilfælde være grundlæggende for hele handlingen som i »La Traviata« eller, hvor der indføres personer hidsendt af overnaturlige magter, som i »Faust« eller »Den flyvende hollænder«, men grundmiljøet, det »sejrende« miljø er altid et ophøjet, idealiseret, stiliseret miljø, og personerne handler i langt større målestok, det være sig i godt eller ondt, alvor eller spøg, end tilhøreren og tilskueren kender fra sine egne omgivelser.

Under indtryk af den litterære naturalisme, hvor Zola »var den, der gjorde mest larm i verden«, som en dansk litteraturhistoriker har udtrykt det, baner en lignende retning sig vej inden for musikdramaet. Naturalismen reagerer mod det stiliserede, det ophøjede, og ser sit mål i at genspejle tilværelsen, som den er, uden idealiserende tendens. De handlende personer er dagligdagens mennesker uden retouche, og handlingsgangen er disse menneskers hverdag med dens sorg og kvide, glæde og fest.

Inden for musikdramaet betegnedes denne retning som »verismen« (»il verismo«, hvorved forstås det virkelige, det sandfærdige). Udtrykket lanceredes i forbindelse med førsteopførelsen af Mascagnis »Cavalleria rusticana« 1890, der foregår blandt bønder på Sicilien, og den lidt yngre »Bajadser« af Leoncavallo, der foregår i et cirkusmiljø, men i virkeligheden holder den ægte verisme sit indtog i operaen femten år tidligere med Bizet's »Carmen«. Vi har i »Carmen« om nogetsteds de for verismen typiske træk: genspejlingen af virkeligheden, som man møder den i hverdagen (og da helst i hverdagens grå og på livets natside), og dagligdagens virkelige mennesker på scenen, opfattede indefra og teg-

nede efter deres væsen. Det gælder i »Carmen« ikke blot den gennem hele handlingen uforanderlige kvindelige hovedskikkelse, Carmen selv, men også en »skæbne« som Don José, hvis forvandling fra skikkelig bondsoldat til desertør, smugler og sluttelig morder er fulgt op med genial træfsikkerhed. Den italienske verisme indeholder, både hvad angår lyrik og naturalisme, adskillige elementer fra den franske opera.

I disse brydningsår mellem romantik og naturalisme, mellem idealisering og verisme, voksede Puccini op. Han er født 1858 i Lucca i landskabet Toscana og fødtes ind i en slægt af kirkemusikere og operakomponister. Som naturligt var, uddannedes han som musiker, i første række med sigte på embedet som organist og kordirigent ved katedralen i Lucca, som hans (tidligt afdøde) far havde beklædt, og som bystyret havde bestemt for den unge Puccini, når han var uddannet dertil. Regelmæssig uddannelse lå dog ikke for Puccini, hans første kompositioner, mest for orgel, er hastigt henkastede improvisationer, præget af toscanske folkesange og operavendinger. Først da han, 18 år gammel, hører en opførelse af Verdis »Aida«, bliver det alvor med studierne og nu med henblik på at blive operakomponist. Han bliver optaget på Milano-konservatoriet, og ved sin afgang herfra, han er nu 25 år, vækker han opmærksomhed ved sin evne for lyrisk melodiformning og farverig instrumentation. Samme år skrev han (til en priskonkurrence om den bedste énaktsopera) sit første værk i denne genre, som dog ikke opnåede nogen pris, men til gengæld blev en formidabel succes ved opførelsen. Den følgende opera »Edgar« kunne ikke leve op til denne succes, men med sin tredje opera, »Manon Lescaut« 1893, ledet af den da 26-årige Arturo Toscanini, fik han sit afgørende gennembrud. Den følgende, »La Bohème«, ligeledes uropført af Toscanini, skaffede ham verdensberømmelsen, og rækken fortsattes, cirka hvert femte år, med

Når tæppet går for Deres personlige smag...

Instruktøren i teatret sørger for, at overgangen mellem akterne er fuldendt – let og elegant, afpasset til forfatterens mening med teaterstykket.

I Deres hjem kan vi som instruktøren i teatret træde til og give en hjælpende hånd. Vort speciale er gardiner og tæpper.

Vi kommer gerne til Dem med gardinprøver, sørger for måltagning, syning og opsætning, og vi vil i det hele taget medvirke til, at helhedsvirkningen af Deres hjemmets møbler, tapeter og

Deres gardiner

er harmonisk, saa Deres gæster altid føler, at aftenen var en succes, fordi rammen var skabt som en let og elegant helhed omkring Deres personlige smag.

Gælder det **GARDINER ELLER TÆPPER**, er De altid sikker på at få en fagmæssig rigtig vejledning i en specialforretning som vor. Velkommen i almindelig forretningstid hos

H. J. von QUALEN

Dekorator og teaterdekorator

Hj. af Odensegade og Pontoppidansgade, tlf. Aarhus 2 72 04

»Tosca«, »Madame Butterfly«, »Pigen fra Vesten«, »La Rondine«, de tre énaktere »Il tabarro«, »Suor Angelica« og »Gianni Schicchi« og den ufuldendte »Turandot«. Puccini døde 1924 og blev under hele nationens deltagelse og med Mussolini som mindetaler stedt til hvile i Toscana, i haven til sin villa i Torre del Lago, hvor hovedparten af hans værker var blevet til (nu indrettet som museum).

Puccini begynder i den rendyrkede italienske operaromantik med Verdi som nærmeste forbillede, men bekender sig fra og med gennembrudsværket »Manon Lescaut« klart til verismen. Emnerne har han som oftest hentet fra den litterære naturalisme, og hans påvirkninger fra fransk litteratur og teater fremgår alene af hans mange emner herfra, ligesom han i det musikalske i høj grad skatter til det franske lyriske drama. Betegnende for hans sikre teaterinstinkt er det, at han ofte blev opmærksom på velegnede emner ved rent visuelt at blive revet med af stykker, hvis fremførelse (på et fremmed sprog) han ikke forstod, som f. eks. opførelsen af Sardou's »Tosca« med Sarah Bernhardt i Milano og Schiller's »Turandot« hos Max Reinhardt i Wien.

»Madame Butterfly« er på samme måde resultatet af en sådan teateroplevelse for Puccini. I sommeren 1900 så han i London énakteren »Madame Butterfly« af den amerikanske dramatiker og teatermand David Belasco, skrevet over en fortælling med en virkelig hændelse som baggrund af John Luther Long. To ting fængslede ham især ved denne forestilling, handlingens umiddelbarhed og den figur, heltinden fremstillede, og dette i forbindelse med stykkets eksotiske miljø gav ham ideen til at lave en opera over det samme emne. Hans to faste medarbejdere, Illica og Giacosa, udformede teksten – »den hellige treenighed« blev samarbejdet mellem Puccini og hans to tekstdigtere spøgende kaldt –, og i begyndelsen af 1904 kunne uopførelsen finde sted på Scala-teatret i Milano. Puccini

så hen til denne opførelse med store forventninger, han anså operaen for sin hidtil mest moderne og vellykkede – men uopførelsen blev en af de største fiaskoer i operakunstens historie. Hujen, piften og idelige tilråb fulgte opførelsen fra først til sidst, dette var for en stor del arrangeret af Puccinis rivaler, men skyldtes også, at sangerinden, der udførte Cho-cho-sans parti, den ellers så forgudede Rosina Storchio, af årsager, der ikke vedrørte hendes kunst, var faldet i unåde hos publikum. Puccini trak værket tilbage fra Scala-operaen, underkastede det visse ændringer, vigtigst var en udvidelse af de oprindelige to akter til tre, og i denne skikkelse (og med en ny fremstiller af heltinden) opførtes værket nogle måneder senere i Brescia med stor succes og har siden holdt sin plads på det internationale operarepertoire. I Danmark opførtes det første gang 1911 på Det kgl. Teater med Emilie Ulrich i titelrollen.

Puccini anvender i »Madame Butterfly« – ligesom i sine to andre eksotiske operaer, »Pigen fra Vesten« og »Turandot« – stof fra autentiske folkemelodier, ligesom han i sine klangvirkninger søger at skabe en eksotisk kolorit. Herved imødekommer han verismens krav, men han bygger også på en gammel prøvet operatradition, der indfører fremmede, især østerlandske miljøer som en særlig kolorit i handlingen og understyrer disse scener med en tilsvarende klangkolorit i musikken (Mozarts »Bortførelsen fra Seraillet«, Verdis »Aida« etc.). I »Madame Butterfly« skabes denne kolorit bl. a. af de mange parallelle kvart- og kvintakkorder, som f. eks. i forspillet, ligesom Cho-cho-sans store arie i 2. akt, hvor hun synger om sin længsel efter at se det skib, der bringer Pinkerton med sig, for en stor del bygger på originale japanske folkemelodier (som Puccini havde fået i hænde gennem fonografiske optagelser).

Puccinis musikalske stil er fængende og suggestiv, i sit væsen er det en deklamationsstil udsprunget dels af ordets rytme og derfor præget af hyppigt taktskifte og

er udvalget af opførte operaer vel endnu beskedent, men set på baggrund af de vanskeligheder, der ved starten var og stadig er at kæmpe imod, er det intet mindre end en bedrift af den kun 16-årige institution at have lagt sådanne værker som Stravinskys »Lastens Vej« og Mussorgskys »Boris Godunov« bag sig, det første som en endog meget vellykket skandinavisk førsteopførelse, det andet som en storartet præsentation af de nye muligheder, som den udvidede orkestergrav og det akustisk utroligt forbedrede teaterrum frembyder.

Det er naturligt for en musikdyrker, der efter mange års fravær er vendt tilbage til Aarhus, at lykønske byen til den rige musikalske udvikling, der har fundet sted. Men også at pege på den fælles forplig-

telse til at fastholde det vundne. – Hvad Den jydsk Opera angår, er det vistnok ingen hemmelighed, at man oven i alle de kunstneriske og tekniske problemer har haft mindst lige så store økonomiske – og det hver gang en ny opera skulle gå over scenen. Derfor skal disse gensynsbetragtninger også afsluttes med en opfordring til alle venner af Den jydsk Opera om at vedkende sig venskabet: Ved at tilslutte sig foreningen Den jydsk Operas Venner (henvendelse: Landsretssagfører Erik Lauritzen, Banegårdsplads 16, tlf. 2 21 55) er man med til at støtte Den jydsk Opera og dermed sikre fortsættelsen af denne institutions selvstændige virke. Det er en stor opgave at løse, men lykkes det, tør vi tro på, at Den jydsk Opera i de kommende år vil skænke os nye, rige oplevelser.

Aarhus Operakor

Af magister Jens Peter Jakobsen

Af stor betydning for byens koncertliv er endvidere Aarhus Operakor, der blev stiftet i 1947 ved Den jydsk Operas første sceniske forestilling. Koret har gennem den forløbne tid arbejdet sig frem til en sikker position. Ud over det egentlige scenekor har man et større koncertkor på ca. 60 medlemmer, som har medvirket ved en del af byorkestrets koncerter. Ved en skoling i koncertkoret opnår nye medlemmer en kor-rutine, inden de kan rykke ind som assistenter i scenekoret. Har man ved assistance

i operaforestillinger vist sig egnet for scenekoret, kan man senere rykke ind i det faste kor, der er på 31 stemmer. Denne ordning har været medvirkende til, at byen nu i forhold til sin størrelse og det forholdsvis ringe antal operaforestillinger har et fortrinligt operakor.

Fra artiklen »Kammermusikken, korene og kirkemusikken« i Dansk Musiktidskrifts Århus-nummer, februar 1963.

Handlingen i „MADAME BUTTERFLY“

(Efter *Gerhard Schepelern*: Operabogen)

1. akt. Løjtnant Pinkerton vises af ægteskabsmægleren Goro rundt i et lille hus med have, som han har købt, og hvorfra man ser ud over bugten ved Nagasaki. Her skal han bo sammen med sin brud, den lille geisha Cho-Cho-San (Madame Butterfly), som Goro ligeledes har skaffet ham. Konsul Sharpless, som nu ankommer for at overvære bryllupsceremonien, advarer Pinkerton mod at tage alt for let på dette ægteskab, men denne slår det hen; han vil nyde livet – og siden engang gifte sig med en amerikanerinde. – Der høres sang i det fjerne; det er Butterfly og hendes veninder, som nærmer sig. De træder ind og hilser Pinkerton, som præsenteres for slægtningene. I smug viser hun ham de småting, hun har medbragt, bl. a. den kniv, hvor-med hendes fader på kejserens befaling begik harakiri. Så foretager den kejserlige kommissær vielsen, brudeparret skriver under, og Sharpless trækker sig tilbage efter endnu en gang at have formanet Pinkerton. Det er blevet mørkt, og just som drikkegildet skal begynde, høres råb, som nærmer sig, og Bonzen, Butterflys onkel, træder truende ind. Han bebrejder i hårde ord Butterfly hendes frafald fra den gamle tro og slutter med at forbande hende. På Pinkertons bestemte ordre forlader Bonzen og hele familien stedet, og han bliver ene med Butterfly, som er sunket grædende sammen ved forbandelsen. Han får hende dog snart trøstet, og efter en længere kærlighedsscene går de sammen op imod huset.

2. akt. Tre år senere. I Butterflys stue drøfter hun og Suzuki fremtiden. Butterfly tror stadig fast på Pinkertons tilbagekomst: hvorfor skulle han vel ellers have sørget for hus og penge til dem indtil nu – og hun irriteres over Suzukis mismod. I sin store arie beskriver hun begejstret, hvordan Pinkertons genkomst vil forme sig. Nu kommer Sharpless på visit og modtages med henrykkelse af Butterfly, som dårligt nok lader ham komme til orde. Han medfører et brev fra Pinkerton, som vil komme på besøg ledsaget af sin hustru. Dette får Sharpless imidlertid ikke fortalt, da de afbrydes ved fyrst Yamadoris ankomst; han trænger ind på Butterfly, for at hun skal gifte sig med ham, men hun afviser hans ærligt mente tilbud under henvisning til sit ægteskab med Pinkerton. Heller ikke da de atter er blevet ene, lykkes det Sharpless at få gjort Butterfly sagens sammenhæng klar; hun nægter at tro, at Pinkerton virkelig skulle have svigtet hende, og fører deres barn ind, for at Sharpless kan fortælle Pinkerton om det, hvad han lover at gøre. Nu slæber Suzuki den skrigende Goro ind; han må indrømme at have udbredt det rygte, at man ikke ved, hvem der er fader til Butterflys barn. I det samme høres der kanonskud fra havet, og ved kikkertens hjælp fastslår Butterfly, at det virkelig er Pinkertons skib, der nærmer sig. Ude af sig selv af jubel smykker hun med Suzukis hjælp stuen med blomster; selv ifører hun sig sin brudedragt, og efter at

Provinsens førende

KLICHEER
OFFSET
RETOUCH
TEGNING
GRAVURE
Farveklicheer

FOTO
Reklamefoto
Tekniskfoto
Portrætfoto
Farvefoto
Fotoanstalt

aut. Agfacolor-anstalt

HAMMERSCHMIDT
Aarhus

Offset afd.	Kliche afd.	Foto afd.
20574	20833	20922

DEN JYDSKE OPERA
Sæson 1962-63 AARHUS TEATER 17. sæson

MADAME BUTTERFLY

Opera i 3 akter af *Giacomo Puccini*

Teksten af *L. Illica* og *G. Giacosa*

Oversat af *Einar Christiansen*

Den musikalske ledelse: *Gerhard Schepelern*

Musikassistent: *Fr. Gürtler*

Iscenesættelse: *Ulf Stenbjørn*

Korindstudering: *Rita Wiborg Larsen*

Dekorationer: *Jens Anker Olsen*

Sceneteknik: *Aage Riishøj* - Belysning: *Carl Andreassen*

Frisørarbejde: *Caroline Nielsen*

Sceneinspektion: *Frode Sørensen* og *Bent Andersen*

PERSONERNE:

Cho-Cho-San, kaldet Butterfly		<i>Maria Manni Iottini</i>
Suzuki, i Cho-Cho-Sans tjeneste		<i>Inge Frey</i>
B. F. Pinkerton, amerikansk marineløjtnant		<i>Guðmundur Guðjonsson</i>
Sharpless, De forenede Staters konsul i Nagasaki		<i>Yngvar Krogh</i>
Goro, ægteskabsmægler		<i>Jørgen Hviid</i>
Fyrst Yamadori		<i>Richard Kroll</i>
Onkel Bonze		<i>Axel Rolfsammer</i>
Den kejserlige kommissær		<i>Niels Hemmer Pihl</i>
Kate Pinkerton		<i>Vibeke Bjelke</i>
Butterfly's barn		<i>Marianne Falkenskov</i>

Butterfly's veninder og slægtninge

Aarhus By-Orkester - Aarhus Operakor

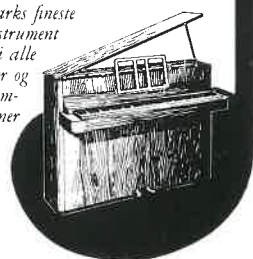
Handlingen foregår i Nagasaki ca. år 1900

Eneste ophold efter 1. akt

Forbi ca. kl. 22,40

BC-
PIANETTET

Danmarks fineste
lille instrument
leveres i alle
træsarter og
farvekom-
binationer

— et PIANETTE for den KRÆSNE

Brødrene Caspersen
PIANOFABRIK
GRUNDLAET 1904

NØRREGADE 53

TLF. 2 41 48

Sammenlign et skægløst kys
med teater uden lys.

Loftets prismer bader scene

Opera de fint forgylde,

og vi mener notabene

elektroner vi må hylde

som et plus i dagliglivet:

læselamper, lysekroner,

højfjeldssol og „telefoner”,

køleskabe, el-komfurer ..

vi har alt i armaturer!

**FREDERIKSBJERG
INSTALLATIONS CO.**

Autoriseret EL-installatør
i Aarhus og forstæder

Frederiks Allé 99 . Tlf. *26833

Aftenens begivenhed:

PUCCINI'S OPERA „*Madame Butterfly*”

3 LP plader med kassette
kr. 118,50

Stereo:
kr. 130,50

Highlights:
kr. 38,50

Endvidere fås:

Fuldstændigt
klaverpartitur
i let udgave

Største lager i provinsen

RYESGADE 16 ÅRHUS — TELEFON (061) 35702

Musik i to etager

have boret tre små huller i papirvæggen, hvorigennem de kan holde udkig med havnen, stiller hun sig med barnet og Suzuki ved sin side for at vente på Pinkerton, og mens de to overvældes af træthed og sover ind, står hun stadig spejdende i månelysen.

3. akt. Samme scene. Da det er blevet lyst, bærer Butterfly drengen ind i seng, og straks efter kommer Pinkerton og Sharpless, som beder Suzuki med skånsomhed forberede Butterfly på at overlade sit barn til Pinkerton og hans hustru, som også er

med. Pinkerton gribes af anger ved de mange beviser på Butterflys trofasthed og tager med dyb bevægelse afsked med stedet, som han ikke længere kan udholde synet af. Butterfly kommer for at møde Pinkerton, men finder kun hans hustru og Sharpless, som forklarer hende alt. Hun lammes næsten af sin frygtelige skæbne, men lover dog at udlevere barnet, hvis de vil lade hende ene en halv time. Hun tager afsked med barnet og sender det ud at lege. Derefter dræber hun sig med den kniv, som også gjorde ende på hendes faders liv.

2. billede af »Boris Godunov« 1962

I forgrunden Poul Karlsov, Frans Andersson og Richard Kroll

Moderne tapeter...

(afdeling 1ste sal)

fra førende danske, svenske, engelske og tyske fabrikker.

Forlang prøvebog, eller lad os give Dem en samvittighedsfuld og omhyggelig ekspedition –

Alt i malervarer, rullegardiner, persienner, gulvbelægning, voksdug og plastic.

Nørregade 49, tlf. *3 22 88

Den jydsk Opera

Af kapelmester Gerhard Schepelern

Da Århus Teater d. 15. september 1900 blev indviet, bestod åbningsforestillingen af to værker, nemlig Holbergs »Erasmus Montanus« og August Ennas énaktsopera »Prinsessen på ærten«, som var komponeret til lejligheden. Det har nok været tanken derved at tilkendegive, at man ønskede at skabe et nyt grosted også for operaens kunst uden for København. I teatrets første 20 år lykkedes det med års mellemrum og med skiftende held at bringe en halv snes operaer til opførelse, men noget fast blev det ikke til; de knebne tilskud kunne ikke opveje de store udgifter, der er forbundet med dyrkelsen af denne kunstart, og da Det kgl. Teater kort efter 1930 begyndte en fast turnévirkksomhed i provinsen, udslykkes for en årrække det lokale initiativ på operaens område.

I marts 1945 foranstaltede og dirigerede denne artikels forfatter en koncertopførelse af Mozarts »Don Juan« i København, og kapelmester Thomas Jensen, som havde været leder af Århus Byorkester siden dets oprettelse i 1935, overværede opførelsen og indbød de medvirkende til at gentage den i Århus. Dette skete i 1946, og man bad nu Schepelern og Holger Boland om – henholdsvis som kapelmester og instruktør – at komme igen med en »rigtig« operaforestilling. Det blev realiseret i marts 1947 med fem opførelser af »Jægerbruden« på Århus Teater, og hermed begyndte Den jydsk Operas virksomhed. Institutionens formelle oprettelse skete om efteråret samme år, og i ledelsen sidder tre medlemmer af byorkesterets forretningsudvalg, to repræsentanter for teatret og to repræsen-

tanter for bystyret. Man sigtede på at spille to gange om året, og det blev snart skik at opføre sæsonens to operaer ti gange hver. Kommunens garanti fastsattes til 20.000 kr. pr. sæson – og er ikke siden ændret. Til Århus Teater betaler institutionen i leje 33 1/3 % af billetindtægten, idet teatret dog giver et nedslag i lejen på 1000 kr. pr. aften. Heller ikke denne ordning er ændret – bortset fra at billetpriserne i løbet af de 16 år er steget til omtrent det dobbelte. I 1949 opnåede institutionen for første gang tilskud fra staten, 10.000 kr. – og det er i årenes løb steget til 60.000 kr. pr. sæson; dog er dette tilskud ikke fast, men skal søges for hver sæson. – Samtidig med Den jydsk Operas oprettelse grundlagdes også Århus Operakor, som omfatter 31 faste stemmer, hvortil kommer et vekslende antal assistenter. Operakoret medvirker også lejlighedsvis i opførelser af kórværker sammen med byorkesteret – i disse tilfælde dog uden betaling.

Hvad det kunstneriske angår, så har Holger Boland iscenesat så at sige alle forestillingerne, og Gerhard Schepelern har dirigeret alternerende med byorkesterets faste dirigent, først Thomas Jensen, senere Per Dreier. Sangerne engageres til hver enkelt opgave; trods denne noget løse tilknytning har der gennem årene dannet sig noget i retning af en fast stab, som dog bestandig suppleres med nytillkommende. Blandt dem, der i årenes løb har tilhørt denne stab, kan nævnes Monna Ry Andersen, Inge Frey, Gerda Gilboe, Karen Heerup, Frans Andersson, Johannes Astrup, Gert Bastian, Herman Hansen, Richard Kroll, Asger

Stig, Ole Walbom – og naturligvis Holger Boland, der foruden at iscenesætte har sunget et større antal roller på Den jyske Opera end nogen anden sanger. – Der har været adskillige bemærkelsesværdige operadebuter, således bl. a. Monna Ry Andersen, Birgit Bastian, Anne Lund Christensen, Gerda Gilboe, Ellen Winther, Lars Billengren, Helge Birkedal, Kim Borg, Uno Ebrelus, Jørgen Paulsen, Ole Walbom og Odd Wolstad. I alt har 23 sangere (10 damer og 13 herrer) haft deres operadebut på Den jyske Opera; heri er ikke medregnet småroller, som er udført af operakorets medlemmer. 18 gæster fra udlandet har optrådt på Den jyske Opera; heri er ikke medregnet de i Danmark bosatte og ved Det kgl. Teater ansatte skandinaver. – I sommeren 1962 opfyldtes et af institutionens største og ældste ønsker, idet teatrets hidtil meget snævre orkestergrav udvidedes fra at kunne rumme 32 mand, til at kunne rumme 52 mand. Dette fejredes med en opførelse af »Boris Godunov«, og man håber i den kommende tid at kunne bringe en række af de operaer, som orkestergravens lidenhed hidtil har sat bom for. – Hvad repertoire angår, henvises til den fuldstændige liste på næste side. Som man kan se, er der opført 32 forskellige operaer af 20 forskellige komponister. To af disse operaer blev uropført, og yderligere fire spilledes her for første gang i Danmark. – I sommeren 1962 foranstaltede Den jyske Opera i samarbejde med Den gamle By en række opførelser af Pergolesis énaktsopera »Kur mod skinsyge« på det gamle Helsingør Teater, og man håber, at dette initiativ kan videreføres i de kommende somre og blive en fast tradition.

Den jyske Opera har fra begyndelsen haft en dobbelt hensigt, nemlig dels – først og fremmest – at byde det jyske publikum en række gode opførelser af operaer, som kan formodes at have interesse, og som der ikke på det pågældende tidspunkt er lejlighed til at høre andre steder i landet, og dels – desuden – at give danske sangere et nyt

virkefelt, hvor også yngre og mindre prøvede kræfter kan få en udvikling, som de ellers måtte undvære. Trods glædelige forbedringer i institutionens økonomi i de sidste år – navnlig takket være statstilskuddets vækst og gode gaver fra bl. a. støtteforeningen »Den jyske Operas Venner«, hvis bidrag går ind i »Den jyske Operas Hjælpesfond«, som i årenes løb har støttet institutionen med betydelige beløb, og fra Carlsbergs mindelegat – er situationen dog stadig ikke mere stabil, end at man økonomisk må stage sig frem fra forestilling til forestilling og f. eks. adskillige gange i årenes løb har været i den ærgerlige situation, at man ikke har haft råd til at spille mere end de normerede 10 aftener, selv om forestillingens succes i høj grad berettigede en prolongation. Under disse forhold har man set sig nødsaget til at koncentrere sig om de primære af institutionens to førnævnte formål: at give gode forestillinger og at slække lidt på iveren efter for enhver pris at anvende danske sangere i alle roller, hvilket heller ikke mere er så påkrævet, da der kun er meget få anvendelige sangere i free lance, og fordi Det kgl. Teater som følge af dobbeltdriften og en beundringsværdig intensivering af operaens virke så at sige ikke mere kender til underbeskæftigelse af sangerpersonalet. Skulle der engang igen opstå et overskud af unge, overbevisende sangdramatiske talenter i landet, vil Den jyske Opera naturligvis med største glæde anvende disse kræfter, hvor ledelsen skønner, at både institutionen og den pågældende sanger kan være tjent dermed. I øjeblikket kræver økonomien imidlertid forsigtighed med hensyn til eksperimenter på dette område.

Institutionens fremtidsmål er – som man vil kunne forstå – i første række økonomisk konsolidering og dernæst en gradvis forøgelse af virksomheden, i begyndelsen f. eks. ved genoptagelse af tidligere forestillinger ud over sæsonens to faste nyopsætninger, og desuden ved gæstespil i andre større byer, hvis sceneforhold gør det muligt,

f. eks. Ålborg og Flensborg. Dette skulle åbne muligheder for at engagere en mindre sangerstab for en hel sæson ad gangen. – Højt på ønskesedlen står også en bedre aflønning af koret, som er et af institutionens uvurderlige aktiver. – Først langt ude i horisonten lyser et endnu højere mål, som må være, at institutionen giver ca. 8–10 forskellige operaer om året (ca. 100 forestillinger) på Århus Teater, som så må formodes i mellemtiden at være gået over til vekslende repertoire. Dette lyder nok i de flestes ører ret fantastisk og urealistisk, men for det første har Den jyske Opera navnlig i de senere år haft større proble-

mer med at skaffe plads til publikum end med at kalde det til, og for det andet må man ikke glemme, at Århus By derved kun ville nå et teatermæssigt stade, som tyske byer af samme størrelse i over hundrede år har befundet sig på. Det kræver imidlertid økonomiske ofre af betydelig størrelse (bl. a. til fast, fuldt beskæftiget kor og balletgruppe), og må vel således betegnes som et efter vore forhold fjernt mål. Men det vil ikke blive tabt af syne.

Fra Dansk Musiktidsskrifts Århus-nummer, februar 1963.

Aarhus By-Orkester

Jydsk symfonisk Orkester

Af professor, dr. phil. Gustav Albeck

Institutionen Århus By-Orkester – Jydsk symfonisk Orkester – blev stiftet ved et møde på Folkebiblioteket i Århus den 14. januar 1935. Mødedeltagerne var musikinteresserede borgere og repræsentanter fra Århus Teater, Århus philharmoniske Selskab, Århus byråd og de i Århus-kredsen valgte folketingsmænd. Det vedtoges at arbejde for oprettelsen af et fast symfonisk orkester, der i fornødent omfang skulle virke som Århus Teaters kapel, give symfoni- og folkekoncerter i Århus og lejlighedsvis i andre jyske byer, ligesom der burde stræbes mod et gavnligt samarbejde med Statsradiofonien. I løbet af foråret 1935 tog de økonomiske rammer fastere form, især takket være en bevilling fra Århus kommune, og i begyndelsen af juli kunne initiativtageren, kapelmester Thomas Jensen, besætte de 26 stillinger, som budgettet forudsatte.

Hermed var det første faste danske symfoniorkester uden for hovedstaden en realitet.

Begyndelsen var beskeden. Det samlede årsbudget beløb sig til blot 80.000 kr. Gagerne var meget små, og engagementet omfattede blot vintersæsonens 8 måneder. Resten af tiden måtte musikerne klare sig, som de bedst kunne, med løse engagementer eller anden virksomhed. Ikke desto mindre lykkedes det Thomas Jensen at samle en fortræffelig orkesterstamme, der ved de store koncerter blev suppleret op til 40–45 stemmer, og som meget hurtigt vandt ry og anerkendelse for kvalitet.

Af stor betydning blev i så henseende landselskoncerterne samt samarbejdet med Statsradiofonien. Fra en meget beskeden start (med blot et par transmissioner årlig) nåede man i april 1938 til en fast aftale om

Den jydsk Operas forestillinger 1947-63

- 1947 Weber: Jægerbruden.
- 1947 Donizetti: Elskovsdrikken.
- 1948 Beethoven: Fidelio.
- 1948 Rossini: Barberen i Sevilla.
- 1949 Bizet: Carmen.
- 1949 Donizetti: Regimentets Datter.
- 1949 Leoncavallo: Bajadser.
- 1949 Schultz: Solbadet.
- 1950 Mozart: Bortførelsen fra Seraillet.
- 1950 Du Puy: Ungdom og Galskab.
- 1950 Schultz: Høst.
- 1950 Mozart: Teaterdirektøren.
- 1951 Mozart: Don Juan.
- 1951 Puccini: La Bohème.
- 1952 Verdi: La Traviata.
- 1952 Mozart: Figaros Bryllup.
- 1953 Verdi: Rigoletto.
- 1953 Rossini: Barberen i Sevilla.
- 1953 Mozart: Così fan Tutte.
- 1954 Carl Nielsen: Maskerade.
- 1954 Lortzing: Krybskytten.
- 1955 Mascagni: Cavalleria Rusticana.
- 1955 Rossini: Il Signor Bruschino.
- 1955 Donizetti: Don Pasquale.
- 1956 Puccini: Tosca.
- 1957 Mozart: Don Juan.
- 1957 Bizet: Carmen.
- 1958 Weber: Jægerbruden.
- 1958 Tjaikovskij: Eugen Onegin.
- 1959 Menotti: Mediet.
- 1959 Pergolesi: Sanglæreren.
- 1959 Donizetti: Regimentets Datter.
- 1960 Beethoven: Fidelio.
- 1960 Rossini: Barberen i Sevilla.
- 1961 Stravinskij: Lastens Vej.
- 1961 Gounod: Faust.
- 1962 Verdi: La Traviata.
- 1962 Pergolesi: Kur mod Skinsyge
(Den gamle By).
- 1962 Musorgskij: Boris Godunov.
- 1963 Puccini: Madame Butterfly.

16 koncerter årlig samt en betalingsordning, der var til gavn for orkestrets økonomi. Denne ordning er i tidens løb udbygget til at omfatte samtlige landsdelsorkestre. Aftalen gælder nu for Århus By-Orkestrets vedkommende ca. 50 transmissioner årlig til en fra tid til anden ajourført betaling.

Næste meget vigtige dato i orkestrets historie er august 1943, da en ekstraordinær bevilling på finansloven (opnået efter endeløse forhandlinger) for alvor bragte *staten* ind i billedet som bevillingsgiver til orkestret. I de foregående år var der kun tilgået institutionen små og usikre bevillinger via undervisningsministeriet eller den kulturelle fond. Nu blev det på én gang muligt at give musikerne en tiltrængt, men beskeden lønforhøjelse – og at udvide den faste stamme til 32 mand.

I sommeren 1948 lykkedes det – takket været forøgede bevillinger fra såvel stat som kommune at forlænge musikernes engagement fra 8 til 10 måneder, og året efter nåede man omsider frem til at kunne gennemføre helårsengagement af orkestrets faste musikere.

Fra orkestrets start har det lidt under mangelen af egne lokaler, såvel en passende koncertsal som administrations-, arkiv-, møde- og prøvelokaler. Planer om et musikhus fremkom allerede i 1941, men standsedes af krigsforholdene og siden af de stadige prisforøgelser. En foreløbig løsning på problemet fandt sted i 1955 ved indvielsen af Scala-Salen, der er bygget af Århus Teater til at fungere både som koncertsal og biograf. Den kan rumme godt 800 tilhørere, men er afgjort for lille til de virkelige store orkestrale udfoldelser (i år f. eks. Schönbergs Gurre-Lieder og genopførelsen af Parsifal), eller når det er lykkedes at få nogle af de store verdensnavne som solister (i år f. eks. Irmgard Seefried og Wolfgang Schneiderhan). Man er i sådanne tilfælde henvist til at benytte Stadionhallen, hvis akustik er fortræffelig, men som unægtelig savner nogle af de bekvem-

ligheder, som et publikum i dag med rette forventer at finde i forbindelse med en koncertsal. Forhåbentlig lykkes det inden for indeværende tiår at finde en holdbar løsning på det århusianske koncertsalsproblem.

Enhver, der har fulgt udviklingen i det århusianske musikliv blot med nogen opmærksomhed, vil vide, at Århus By-Orkester har været gennem trange og bevægede tider. Tungest var vel de dage, da Thomas Jensen – efter 29 års gerning i Århus, der af de 22 som orkestrets kunstneriske leder, brød teltpælene op. Manglen på penge, og ikke mindst det politiske forlis af de store planer om landsdelsorkestre, som den undervisningsministerielle kommission i 1947 havde fremsat, syntes en overgang at berøve institutionen ethvert håb om en lykkelig fremtid.

Det blev af største betydning, at institutionen havde sikret sig en ung, dygtig og energisk 2. kapelmester i Per Dreier. Under de allervanskeligste vilkår lykkedes det ham at føre orkestret kunstnerisk uskadt gennem krisen – og med en fast og klar repertoirepolitik at bygge videre på det solide fundament, Thomas Jensen havde skabt.

Undsætningen kom fra musikkommissionen af 1957, hvis første store opgave blev udarbejdelsen af et lovforslag om statsstøtte til orkestre uden for hovedstadsområdet. Den politiske situation hindrede et par år dets fremsættelse, men i mellemtiden sikredes landsdelsorkestrenes opretholdelse ved merbevillinger på finansloven.

Da undervisningsminister *Jørgen Jørgensen* i februar 1961 fremsatte musikkommissionens ajourførte forslag til lov, modtoges det med den største velvilje af alle politiske partier – og vedtoges i løbet af et par måneder af et enstemmigt folketing.

Statens anerkendelse kom sent, men med vægt. Loven, der fik kongens underskrift den 17. maj 1961, åbner adgang for statsstøtte til et orkester på indtil 58 stemmer. I dag tæller orkestret blot 36 mand, men

spiller sjældent med færre end 45 musikere og ofte med en besætning på 53-60 mand. Assistentkontoen, hvortil staten yder halvdelen af summen, beløber sig på det kommende budget til 210.000 kr. Muligvis vil det snart være hensigtsmæssigt at konvertere en del af denne sum til faste stillinger.

Efter den nye betalingsordning, som er en følge af loven, starter en landsdelsorkestermusiker med en gage på ca. 22.000 kr. og stiger gennem 15 år til ca. 29.000 kr. Hertil kommer tillæg for solo- og førerpladser. Aflønningen ligger i stor nærhed af statsorkestrenes, men savner pension, et savn, som den påtænkte nyordning af folkepensionen dog i nogen måde vil reducere. De nye lønninger har da også i realiteten standset flugten fra landsdelsorkestrene til hovedstaden, ja, der er endda tegn til, at en modsat tendens kan forventes. På budgettet for 1963-64 beregnes udgifterne til ca. 1,7 mill. kr., unægtelig en vækst fra de 80.000 kr., hvormed man begyndte.

Her skal ikke forsøges nogen vurdering af Århus By-Orkestrets kunstneriske formåen og indsats. Derimod meddeles nogle konkrete tal, der viser omfanget og arten af Århus By-Orkestrets arbejde: Orkestret er forpligtet til ca. 125 tjenester på Århus Teater, ca. 15 koncerter uden for Århus (landsdelskoncerter), ca. 19 gratis sommer-

koncerter (symfoni- og folkekoncerter for Århus kommune). Der gives ca. 20 symfonikoncerter i vintersæsonen i Århus, og der medvirkes ved ca. 20 operaforestillinger pr. sæson (Den jydsk Opera). Hertil kom i 1962 10 afteners sommeropera i Helsingør Theater i Den gamle By, et arbejde, der formentlig vil vokse i de kommende somre.

Procentvis fordeler tjenesterne sig således: Teatret 32 pct., opera 12 pct., symfonikoncerter 34 pct., landsdelskoncerter 9 pct., populære koncerter og middagstransmissioner 13 pct.

Som det vil ses, har orkestret fuldt op at gøre. En udvidelse af virksomheden vil imidlertid kunne finde sted, dersom man skridter til en udvidelse efter lovens bestemmelser. Med en fast stamme på 58 mand vil orkestret lejlighedsvis kunne deles og således yde to tjenester på samme tid. I forhold til, hvad der kunne opnås herved både kvalitativt og kvantitativt, er den merudgift, som orkestrets udbygning vil kræve, ringe.

Der er derfor grund til at vente, at man inden alt for længe tager konsekvensen heraf og bygger det stolte og smukke hus, der hedder Århus By-Orkester, færdigt.

Fra Dansk Musiktidskrifts Århus-nummer, februar 1963.

DET JYDSKE MUSIKKONSERVATORIUM

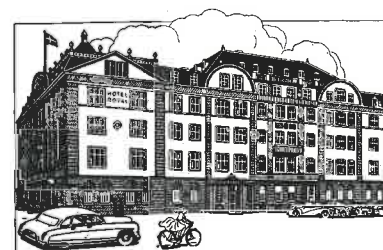
Protector: Hs. Majestæt Kongen

Organisteksamen — Kantoreksamen

Afgangseksamen — Diplomeksamen

Musikpædagogisk Eksamen

FUGLESANGS ALLE 26 - AARHUS - TELEFON 55388 - 55160

Til hverdag — og til fest

HOTEL ROYAL

TELEFON 20011

Stort udvalg
i
MODERNE HANDSKER
alt eget fabrikat

J. HENRIKSEN
Kannikegade 12 tlf. 24040

— efter operaen
Snitter, sandwich og smørrebrød
Ren kaffe, fine kager
Bordbestilling tlf. 23023

Marie
CHRISTENSEN
v. Bispetorvet

HJEMMEBAGERI TLF. 2 19 33
CONDITORI
THESALON } TLF. 2 30 23